

Obsah

Úvod	9
I. Poválečné Československo 1945–1946	11
I.1. Obnova Československa a Košický vládní program	11
I.2. Role dekretů prezidenta republiky	14
I.3. Dekrety týkající se postavení německé a maďarské menšiny v ČSR a tzv. státně nespolehlivých osob	15
I.4. Právní úprava znárodnění a státních zásahů do ekonomiky	27
I.5. Retribuční dekrety a dekrety s trestněprávní problematikou	33
I.6. Národní výbory, Prozatímní Národní shromáždění a ratihabice dekretů	38
II. Obnova a proměny právního řádu 1946–1948	45
II.1. Vytvoření Ústavodárného Národního shromáždění. Příprava ústavy	45
II.2. Vývoj trestního práva	48
II.3. Vývoj občanského práva	52
II.4. Soudnictví a procesní předpisy	53
II.5. Právní úprava ekonomiky	56
II.6. Revize pozemkové reformy a právní úprava vztahů v zemědělské výrobě	58
II.7. Sociální zabezpečení	63
II.8. Národní výbory	65
II.9. Menšiny	69
III. Etablování komunistického režimu 1948–1950	76
III.1. Únorové události 1948	76
III.2. Podoba politického systému v poúnorovém období	82
III.3. Ústava 9. května	83
III.4. Právnícká dvouletka	87
III.5. Znárodnění, likvidace soukromých živností a právní úprava plánování a státem řízené ekonomiky	92
IV. Ideologicky podmíněné zásahy do právního řádu 1948–1960	104
IV.1. Změny v Ústavě 9. května	104
IV.2. Vývoj trestního práva 1948–1961	106
IV.3. Tábory nucených prací	121
IV.4. Politické procesy 50. let	122
IV.5. Právní postavení církví 1948–1960	133

Autorský kolektiv

Prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc., vedoucí autorského kolektivu, Úvod, kapitoly I. (I. 4. spolu s J. Rákosníkem), II. 1.–II.6. a II.8–II. 9. (II.9. spolu s R. Petrářem), III. (III. 5. spolu s P. Skřejpkovou), IV. 1.–6., VI., VIII., IX.1.–2., XIX.

Prof. JUDr. Karolína Adamová, CSc., kapitola X.

Doc. JUDr. Petr Bělovský, Dr., kapitoly XIII.–XVI.

Doc. JUDr. Zdeněk Kühn, Ph.D., LL.M., kapitola IX.5.

Doc. JUDr. PhDr. Pavel Maršálek, Ph.D., kapitola XX.

JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D., kapitola XII. a část XVIII.

Doc. JUDr. PhDr. Jakub Rákosník, Ph.D., kapitola II. 7., IV. 8 a 9., XI. a XVII.

Doc. JUDr. Ladislav Soukup, CSc., kapitoly IX.3. a IX.4.

JUDr. Jiří Šouša, kapitoly V. a VII.

JUDr. Petra Skřejpková, Ph.D., kapitola XVIII. (ve spolupráci s R. Petrářem)

Vydalo nakladatelství Auditorium.

Auditorium s.r.o.

www.auditorium.cz

Praha 2011

Vydání první

Odborná redakce: Doc. JUDr. Petr Bělovský, Dr.

Foto na obálce: z fondů Národního archivu

Obálka, grafický layout: Johana Kratochvílová

Sazba: Johana Kratochvílová, Kateřina Plevová / signatura.cz

IV.6.	Pozemková reforma a počátek kolektivizace	142	IX.3.	Místní lidové soudy	280
IV.6.1.	Pozemková reforma a související zákony z roku 1948	142	IX.4.	Prokuratura	283
IV.6.2.	Zemědělskodružstevní právo a násilné združstevňování vesnice	148	IX.5.	Justice ve službách ideologie	286
IV.7.	Peněžní reforma z roku 1953 a druhá pětiletka	156	IX.6.	„Zlidovění“ soudnictví	287
IV.8.	Pracovní právo 1948–1960	157	IX.7.	Soudci z lidu	289
IV.9.	Sociální zabezpečení 1948–1960	169	IX.8.	Soudcovská závislost v době stalinistické	290
V.	Vývoj veřejné správy 1948–1960	179	IX.9.	Reformy justice po roce 1956	291
V.1.	Organizace veřejné správy a nejdůležitější právní normy 1948–1960	181	IX.10.	Styl soudcovské a právní argumentace 1948–1989	294
V.2.	Národní výbory – úřady s všeobecnou věcnou působností	185	IX.11.	Stalinistická ideologie aplikace práva	295
V.2.1.	Charakteristika a hlavní zásady organizace a činnosti národních výborů	185	IX.12.	Normalizace 70. a 80. let a rozkvět socialistického textualismu	300
V.2.2.	Formy aktů národních výborů	187	IX.13.	Správa justice	301
V.2.3.	Zákon o krajském zřízení, krajské národní výbory a organizace národních výborů v hlavním městě Praze do poloviny 50. let	189	X.	Cenzurní zásahy do české kultury 1948–1989	304
V.2.4.	Právní úprava okresních národních výborů, jednotných národních výborů a místních národních výborů do poloviny 50. let	192	XI.	Sociální zabezpečení 1960–1989	312
V.3.	Správní řízení, státní kontrola a správní trestání	201	XII.	Mensšiny a národnosti v Československu 1948–1989	322
VI.	Ústavní vývoj 1960–1989	208	XIII.	Občanské právo 1948–1989	335
VI.1.	Příprava a přijetí Ústavy z roku 1960	208	XIII.1.	Atributy „nového“ občanského práva	336
VI.2.	Cesta k reformám a pražskému jaru. Ústavní a politický vývoj 1960–1968	211	XIII.2.	Ústavní základy občanského práva	340
VI.3.	Ústavní a politický vývoj v roce 1968	215	XIII.3.	Občanský zákoník z roku 1950	342
VI.4.	Od porážky pražského jara k normalizaci. Ústavní vývoj 1969–1989	223	XIII.4.	Občanský zákoník z roku 1964	343
VII.	Organizace a působnost veřejné správy 1960–1989	230	XIII.5.	Související legislativa	345
VII.1.	Ministerstva a další ústřední správní úřady	232	XIV.	Instituty občanského práva 1950–1982	347
VII.2.	Národní výbory – úřady s všeobecnou věcnou působností	236	XIV.1.	Vlastnické právo	347
VII.3.	Vývoj právní úpravy národních výborů 1960–1967	239	XIV.1.1.	Vlastnické právo jako klíč k reformě občanského práva	348
VII.4.	Národní výbory po roce 1967	243	XIV.1.2.	Typologie vlastnických forem	350
VIII.	Trestní právo 1960–1989	252	XIV.1.3.	Státní socialistické vlastnictví	352
VIII.1.	Rekodifikace a rehabilitace 1960–1968	252	XIV.1.4.	Družstevní vlastnictví	354
VIII.2.	Trestní právo v období normalizace 1969–1989	265	XIV.1.5.	Osobní vlastnictví	356
IX.	Justice a prokuratura 1948–1989	274	XIV.1.6.	Soukromé vlastnictví	360
IX.1.	Zákon o zlidovění soudnictví a vytvoření nové soudní soustavy 1948–1960	274	XIV.1.7.	Kvalifikace vlastnického práva podle povahy předmětu	362
IX.2.	Vývoj právní úpravy ve věcech soudnictví 1960–1989	276	XIV.2.	Právní dispozice s pozemky	364
			XIV.3.	Vlastnické substitute	365
			XIV.4.	Držba	368
			XIV.5.	Obligační právo v OZ1950	369
			XIV.6.	Právní úprava obliagačního práva podle OZ1964 – smlouvy a služby	370
			XIV.7.	Občanská výpomoc	372
			XV.	Občanské právo procesní 1948–1963	375

XVI. Rodinné právo 1949–1963.....	380
XVII. Pracovní právo 1960–1989.....	383
XVIII. Hospodářské právo 1960–1989	393
XIX. Zemědělskodružstevní právo 1960–1989.....	406
XX. Základní koncepty marxisticko-leninské právní teorie 1948–1989..	412
Použité zkratky.....	420
Výběr z použité literatury a pramenů	421

Úvod

Předkládám v této knize spolu s kolektivem spolupracovníků pokus o syntézu československých právních dějin v letech 1945–1989. Jedná se o výsledek procesu, který započal jednak pracemi na grantovém úkolu Grantové agentury ČR věnovanému vývoji československého práva po roce 1945 a jednak výukou výběrového předmětu zabývajícího se na Právnické fakultě Univerzity Karlovy tímto obdobím od roku 2004. Kolem výuky výběrového předmětu se podařilo vytvořit základ autorského kolektivu, který je ze své většiny tvořen pracovníky Ústavu právních dějin a katedry právních dějin Právnické fakulty UK v Praze. Kromě toho se však právě v průběhu práce na grantu a ve výuce podařilo navázat spolupráci i s učiteli a současně renomovanými vědeckými pracovníky katedry teorie práva. To umožňuje alespoň částečně i v této publikaci využít žádoucí interdisciplinární charakter.

Ačkoli je tato kniha zaměřena především na období komunistického režimu (lidové demokracie a samozvaného socialistického období), jsou do ní zařazeny i dvě kapitoly zahrnující vývoj v letech 1945–1948 s tím, že kniha obsahově navazuje i na závěrečnou kapitolu Dějin českého a československého práva do roku 1945 autorského kolektivu vedeného prof. Karlem Malým. Je tomu tak proto, že považujeme vývoj práva v tomto období za důležitý pro pochopení poúnorového vývoje, a proto, že právě v období let 1945–1948 byly položeny základy pro důležité politické, ekonomické a sociální změny vedoucí k Únoru a k vytvoření režimu „lidové demokracie“, respektive první fáze státu „diktatury proletariátu“. Považujeme tedy vznik komunistického režimu v Československu za výsledek déle trvajícího a složitějšího poválečného procesu, stejně jako chceme zdůraznit, že tento proces dále pokračoval i po událostech klíčového únorového týdne v roce 1948.

Co se týče způsobu zpracování, do textu samotného byly zejména z didaktických důvodů zařazeny ukázky z pramenů různého typu a provenience tak, aby si čtenář udělal na některé otázky názor sám a aby mu nebyl vždy jen zprostředkován. Předpokládá se, že text bude doplněn čítankou vybraných textů, a tento prvek tak bude ještě podpořen. Zvolená metoda umožňuje, byť v omezené míře, zabývat se i skutečným životem právní normy, což je v období komunistického režimu ještě důležitější než u právních systémů demokratických států. Ačkoli je hlavním účelem tohoto textu sloužit jako základ pro výuku právních dějin druhé poloviny 20. století, a to jak u povinného předmětu, tak i případných jej doplňujících výběrových předmětů, věříme, že si najde své čtenáře i u širší odborné veřejnosti a nejen jí.

Za autorský kolektiv
prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.